

рамках законодавчого і нормативно-правового забезпечення низки протекціоністських заходів, які мають забезпечити пріоритет українських суднобудівників перед іноземними конкурентами.

5. Формування ефективної системи лізингу суден, можливо шляхом створення спеціалізованої лізингової компанії.

IV. Висновки. Потенціальні можливості українського суднобудування дозволяють йому зайняти гідне місце серед суднобудівних держав світу. Головну роль у цьому має відіграти виважене державне регулювання, спрямоване на протекцію підприємств галузі. Зокрема, необхідно запровадити систему податкових та митних пільг, спеціальний економічний режиму функціонування суднобудівної промисловості.

Джерела та література

1. Уряд вирішив знищити суднобудування? // Інтернет джерело: Business Information Network
2. Богданов А. Агонія українського суднобудування // Інтернет джерело: www.censor.net.ua
3. Бойко Ю. Суднобудування має стати пріоритетною галуззю економіки України // Інтернет джерело: www.pro.ua
4. Гурьчев Е. Українське суднобудування: різниця между „ДА” и „НЕТ” // Інтернет джерело: www.censor.net.ua
5. Дубогриз Є. Рятівне коло // Інтернет джерело: www.censor.net.ua
6. Звернення Асоціації суднобудівних підприємств України „Укрсудпром”. Прийнято на чергових зборах Асоціації 18 травня 2005 р. м. Миколаїв.
7. Исаков С. Fata morgana українського суднобудування // Інтернет джерело: www.censor.net.ua

Остапко А.М., Лапан О.В.

РОЗВИТОК НАФТОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Актуальність теми. Однією із головних особливостей енергетичного сектору України є значний дефіцит енергетичних ресурсів, тому потреба в них задовольняється переважно за рахунок імпорту.

Дефіцит паливно-енергетичних ресурсів та імпортна залежність нафтового сектору України від зовнішніх постачань в умовах зростання світових цін та попиту на нафту визначають постійний характер загроз економічній безпеці країни, що підвищує актуальність проблеми забезпечення енергетичної безпеки України, яка є основою національної економічної безпеки країни в цілому. Отже, головною пріоритетною набувають національні інтереси, які полягають у забезпеченні стабільного розвитку і функціонування нафтового сектору України та зниженні рівня залежності від імпорту енергоносіїв.

При цьому забезпечення ефективного розвитку нафтового сектору України з врахуванням загальних тенденцій розвитку світового енергетичного ринку та паливно-енергетичних комплексів держав світу вимагає формування нової системи ресурсного забезпечення з мінімізацією і диверсифікацією закордонних поставок нафти, проведення модернізації нафтопереробної промисловості, підвищення ефективності нафто-транспортної системи, що сприяє енергобезпеці й енергоефективності країни.

Розвиток нафтового сектору України в системі економічної безпеки в умовах глобалізації потребує також розробки нових концептуальних підходів у багатьох напрямках.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями стану, тенденцій та перспектив розвитку нафтогазового комплексу України традиційно займаються такі вчені: Бакулін Є. М., Діак І.В., Денисюк С.П., Ковалко М.П., Марченко А.І., Осінчук З.П., Рибчич І.Й., Саприкін В.Л., Спиридонов І.А., Шидловський А.К., Шевцов А.І. та ін. Проблема розробки теоретичних та прикладних питань економічної безпеки присвячено праці багатьох українських вчених: Дацківа Р.М., Жаліла Я.А., Мунтіяна В.І., Паламарчука В.М., Пастернак-Таранушенко Г.А., Предборського В.А., Чорнодіда І.С. та багатьох інших.

Нафтогазовий чинник економічної безпеки розглядається в працях Діак І.В., Предборського В.А., Саприкін В.Л., Сухорукова А.І., Темненко І.І. Однак, на сьогодні існує потреба узагальнення основних теоретичних положень та практичних висновків щодо підвищення ефективності функціонування нафтового сектору України внаслідок зростання рівня світових цін на енергоносії та тенденцій до глобалізації світової торгівлі нафтою.

Мета статті полягає у визначенні загроз економічній безпеці України у нафтовому секторі та розробці концептуальних засад розвитку нафтового сектору України в умовах глобалізації.

Викладення основного матеріалу. Нафтовий сектор (НС) України розвивається в умовах дефіциту силовини власного видобутку, протягом 2001-2007 рр. видобуток нафти з газовим конденсатом зберігається на рівні 3,7-4,5 млн. т. на рік, що в середньому покриває внутрішнє споживання тільки на 22% (табл. 1.). У загальному балансі споживання первинної енергії на нафту припадає 18,4% [7].

Протягом 2001-2004 рр. розвиток НС України характеризувався збільшенням обсягів споживання нафти (табл. 1.), що пояснюється зростанням обсягів нафтопереробки (у 2003-2004 рр. – до 22,0 млн. т.), обсягів виробництва нафтопродуктів на українських НПЗ, збільшенням рівня завантаження виробничих потужностей до 41% (табл. 2.).

**РОЗВИТОК НАФТОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

Таблиця 1. Видобуток та споживання нафти в Україні, 2001-2007 рр.

Показники	Роки						
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Видобуток нафти, включаючи газовий конденсат, млн. т.	3,693	3,748	3,977	4,108	4,359	4,515	4,428
Споживання нафти, включаючи газовий конденсат, млн. т.	16,9	21,0	22,9	22,9	19,2	15,4	14,8
Показник забезпечення нафтою власного видобутку, %	21,9	17,8	17,4	17,9	22,7	29,3	26,5

Складено за даними [6]

Зниження обсягів споживання у 2005-2007 рр. приблизно на 9,2% пов'язане зі скороченням імпорту сирової нафти з Російської Федерації (майже на 8%) та діями керівництва нафтопереробних заводів, що належать російським власникам (поставки сирової нафти скоротилися, а готової продукції нафтопереробки у 2007 р. збільшилися на 8,2%). В результаті, за даними табл. 2, протягом 2005-2007 рр. обсяги транспортування нафти для вітчизняних НПЗ, рівень завантаження виробничих потужностей, обсяги первинної переробки нафти та виробництва основних видів нафтопродуктів скоротилися.

Так, у 2007 р. на НПЗ надійшло тільки 13,8 млн. т. нафти, що на 2,8% менше показника 2006 р. і на 38,2% показника 2004 р. Рівень завантаження загальних виробничих потужностей з переробки нафти у 2005 р. зменшився на 17,5%, у 2006 р. – на 3%, у 2007 р. – на 4,2% (табл. 2).

Разом зі зменшенням обсягів первинної переробки нафти протягом 2005-2007 рр. відбулося відповідне зниження випуску основних продуктів нафтоперероблення, які є основними позиціями експорту нафтової галузі: виробництва бензинів – на 3,9%, дизпалива – на 11,8%, мазуту – на 23,7%, фракцій легких інших – на 12,6%, пропану і бутану скраплених – на 1%, газів очищених – на 0,9% [6].

Таблиця 2. Показники переробки нафти та виробництва нафтопродуктів на НПЗ України, 2001-2007 рр.

Показники	Роки						
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1. Обсяги переробки нафти, млн. т.	15,4	20,2	21,9	22,0	18,2	14,2	13,8
2. Обсяги виробництва нафтопродуктів, тис. т.:							
бензин	3610,1	4333,7	4742,2	4741,7	4618,2	3926,4	4159,4
дизпаливо	4587,4	5565,7	6055,8	6024,8	5265,4	4211,1	4096,8
мазут	5998,4	7153,6	7813,1	7813,1	5731,9	3569,7	3324,3
3. Рівень завантаження виробничих потужностей з переробки нафти, %	29,5	38,0	41,5	41,2	34,0	33,0	31,6
4. Обсяги транспортування нафти для вітчизняних НПЗ, млн. т.	14,942	20,611	23,477	22,433	15,322	11,735	11,148

Складено за даними [8]

Нафта виступає стратегічно важливою статтею українського імпорту (7,5% його загального обсягу у 2007 р.), єдиним постачальником якої в Україну є РФ, частка якої в експортних поставках нафти з 2001 р. зростала в середньому на 11% кожен рік, поступово витісняючи Казахстан з українського ринку, і протягом 2005-2007 рр. склала 100% (рис. 1). Крім того, російські нафтові компанії контролюють понад 85% нафтопереробних потужностей України та близько 80% внутрішнього ринку паливно-мастильних матеріалів [1, с. 12].

В умовах збільшення обсягів імпортованих поставок нафти протягом 2001-2005 рр. коефіцієнт імпортової залежності від зовнішніх поставок досягнув рекордно високого рівня – 95-98%, з 2005 р. в наслідок кризи нафтопереробної промисловості разом зі скороченням імпорту сирової нафти зазначений показник також зменшується до 66,2% в 2007 р. (табл. 3). Середнє значення коефіцієнту імпортової залежності від поставок нафти протягом 2001-2007 рр. становить приблизно 78-83%. В умовах стовідсотковою залежності від поставок нафти з РФ таке значення є загрозою для економічної безпеки країни і вимагає проведення диверсифікації зовнішніх джерел постачання нафти та створення стратегічних нафтових запасів.

Порівняно з країнами ЄС показники імпортової залежності України від поставок енергоносіїв, особливо протягом 2002-2005 рр., є неприпустимо високими. У країнах ЄС існує стійка тенденція до зменшення рівня залежності від імпорту енергоносіїв. З часів першої нафтової кризи 70-х років країнам ЄС вже вдалося зменшити рівень своєї енергетичної залежності з 70% у 1973 р. до 50% починаючи з 2000 р., що досягнуто за рахунок здійснення політики керування попитом на основі ефективного енерговиробництва та енергозбереження, а також за рахунок пріоритетного розвитку власної ресурсної бази (в першу чергу, нафти та газу Північного моря). У деяких країнах зменшення залежності від імпорту досягається за рахунок підвищення використання енергії АЕС (Франція, Великобританія та ін.), в інших – за рахунок значного нарощування потужностей нових відновлюваних джерел енергії (Німеччина, Данія та ін.).

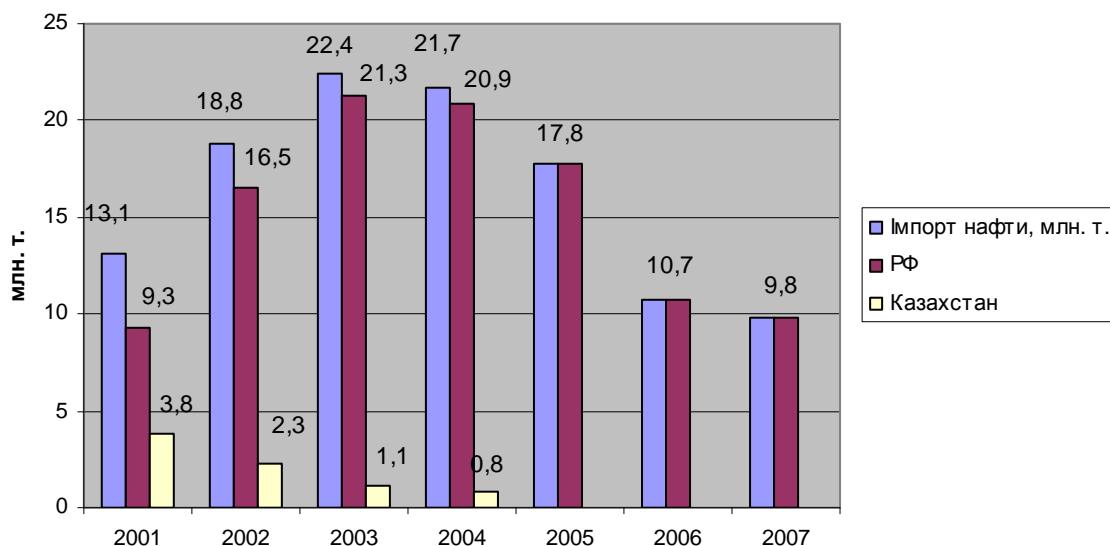

Рис. 1. Обсяги імпорту сирової нафти протягом 2001-2007 рр., млн. т.

Таблиця 3. Коефіцієнт імпортої залежності України від зовнішніх поставок нафти, 2001-2007 рр.

Показники	Роки						
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1. Споживання нафти, млн. т.	16,9	21	22,9	22,9	19,2	15,4	14,8
2. Імпорт нафти, млн. т., в т.ч.:							
РФ	13,1	18,8	22,4	21,7	17,8	10,7	9,8
Казахстан	9,3	16,5	21,3	20,9	17,8	10,7	9,8
3. Коефіцієнт імпортої залежності від поставок нафти, %	77,5	89,5	97,8	94,8	92,7	69,5	66,2
4. Коефіцієнт імпортої залежності від поставок нафти з РФ, %	55,0	78,6	93,0	91,3	92,7	69,5	66,2

Складено за даними [6]

Таким чином, значний рівень залежності від одного джерела імпорту енергоносіїв виступає головною загрозою економічній безпеці України, подолання якої має першочергове значення для національної безпеки країни в цілому. Прогнози Енергетичної стратегії України до 2030 р. вказують на нарощування обсягів споживання нафти (разом з переробкою для експорту) в 2030 р. до 45 млн. т., що планується здійснити за рахунок збільшення імпортованих поставок у 2030 р. до 30,4 млн. т. на рік [2, с. 18]. Без диверсифікації зовнішніх джерел поставки енергоносіїв таке зростання імпорту буде продовжувати негативно позначатися на економічній безпеці країни.

Недостатній розвиток нормативно-правової бази, відсутність в державі можливості впливати на диверсифікацію поставок нафти на НПЗ України і виконання їхніми власниками інвестиційних зобов'язань, високий ступінь зношення основних засобів галузі, погіршення їх структура в умовах низького інвестиційного потенціалу галузі знижують ефективність розвитку НС України та створюють реальну загрозу економічній безпеці держави.

В таких умовах забезпечення економічної безпеки України багато в чому залежить від ефективного управління НС, що вимагає розробки та реалізацію Концепції розвитку нафтового сектору України в умовах глобалізації (Концепція), яка повинна бути спрямована на забезпечення диверсифікації зовнішніх джерел постачання ПЕР, укладання угод на розробку нафтових родовищ за межами України, впровадження ресурсозберігаючих технологій, створення стратегічних нафтових запасів.

Концепція повинна бути спрямована на покращення державної політики забезпечення ефективного розвитку НС України та досягнення показників роботи, передбачених Енергетичною стратегією України на період до 2030 р., подолання кризових явищ у нафтопереробній промисловості, підвищення ефективності використання нафтотранспортної системи, зниження рівня енергозалежності країни та зміцнення енергетичної безпеки шляхом подолання внутрішніх і зовнішніх загроз безпеці у нафтовій галузі.

Основними завданнями Концепції мають стати:

- оптимізація видобутку нафти з власних родовищ, розробка та видобуток нафти з нових родовищ в Україні і за її межами;
- зниження рівня залежності від імпортованих поставок нафти з РФ;
- забезпечення диверсифікації джерел зовнішнього постачання нафти, досягнення не менш 3-х джерел імпортованих поставок нафти;
- реконструкція, модернізація та підвищення конкурентоспроможності нафтопереробної галузі;
- створення умов для стабільного функціонування та подальшого розвитку нафтотранспортної системи;

РОЗВИТОК НАФТОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

- закріплення стратегічного положення України в міжнародній системі транспортування енергоносіїв та забезпечення гідної участі України в реалізації міжнародних енергетичних проектів;
- формування єдиного правового поля діяльності підприємств НС з врахуванням міжнародних стандартів;
- впровадження ефективної системи державного регулювання і контролю ринку нафтопродуктів з метою створення економічних умов для забезпечення справедливої конкуренції і розширеного відтворення основних фондів в НС;
- розвиток та активізація наукового потенціалу галузі, проведення державної політики стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності в нафтовій галузі, створення єдиного інформаційного простору НС;
- підвищення рівня економічної безпеки у НС України.

В рамках зазначених напрямків найбільш пріоритетними заходами щодо ефективного розвитку НС України є:

- модернізація діючих потужностей НПЗ і побудова нових установок, що поглиблюють переробку нафти (до 90-95%) для збільшення виробництва високоякісних нафтопродуктів;
- перегляд та удосконалення технічних умов на виробництво пально-мастильних матеріалів, досягнення їхньої відповідності стандартам ЄС, впровадження в Україні екологічних норм Euro;
- створення до 2020 р. стратегічного резерву нафти і нафтопродуктів, який повинен відповідати 114 дням потреби в імпорті;
- залучення до поставок вуглеводнів експортерів з Казахстану й Азербайджану шляхом підписання та реалізація довгострокових контрактів на поставку нафти;
- розроблення техніко-економічного обґрунтування та подальша реалізація проектів постачання нафти в Україну з Азербайджану, Іраку, Казахстану, РФ, Туреччини щодо постачання нафти (в т.ч. каспійської) для задоволення внутрішнього попиту та створення стратегічного нафтового резерву, стабілізації (збільшення) обсягів транспортування нафти територією України;
- перегляд та встановлення конкурентоспроможних тарифів на транспортування та послуги з перевалки нафти, ставок портових зборів;
- інтенсивна реалізація проекту Євро-Азійського нафтотранспортного коридору для транспортування нафти з країн Каспійського регіону (Казахстан, Азербайджан) та країн Перської затоки (Іран, Ірак тощо), підписання відповідних угод з європейськими країнами, адаптація проекту до енергетичної стратегії ЄС;
- стимулювання використання енергозберігаючих технологій та впровадження економічних санкцій щодо неефективного споживання енергоносіїв;
- створення державної системи моніторингу виробництва, споживання, експорту та імпорту енергоносіїв;
- об'єднання в єдиний науково-дослідний центр провідних фахівців ПЕК, які працюють у різноманітних галузевих і академічних НДІ Мінпаливенерго, забезпечення співробітництва з провідним у цій галузі Французьким інститутом нафти;
- залучення до висвітлення актуальних і проблемних питань галузі фахівців-аналітиків та науковців, проведення конференцій, семінарів, круглих столів з метою поліпшення інформаційного клімату в НС України.

Для вирішення вказаних завдань передбачається: визначити на законодавчому рівні стабільні джерела фінансування розвитку НС в необхідних обсягах, виходячи з соціально-економічних та оборонних потреб держави і створити відповідні цільові фонди; залучити запозичення міжнародних фінансових структур на розробку нових нафтових родовищ, створення стратегічного резерву нафти, модернізацію нафтопереробної галузі, впровадження ресурсозберігаючих технологій.

Подальше вдосконалення і реалізація запропонованих положень Концепції на державному рівні разом з існуючим нормативно-правовим забезпеченням розвитку нафтогазового комплексу та економічної безпеки держави сприятиме не тільки ефективному розвитку нафтового сектору в умовах глобалізації, а і швидкому досягненню економічної безпеки України в цілому.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, важливе значення для забезпечення економічної безпеки та подолання загроз безпеці в енергетичній сфері має розробка дійових механізмів, інструментів та напрямів підвищення ефективності функціонування НС України в умовах глобалізації з врахуванням тенденцій розвитку світової нафтогазової галузі.

Значний рівень залежності від імпортних поставок енергоносіїв з РФ та необхідність подолання кризи нафтопереробної промисловості України вимагають розробки та реалізації комплексної державної політики, спрямованої на забезпечення економічної безпеки у НС України, як головної складової підвищення рівня економічної безпеки країни.

Запропоновані концептуальні засади ефективного розвитку НС України включають наступні напрямки: активізація розвідки і видобутку сировини в Україні і за її межами, диверсифікація зовнішніх джерел постачання нафти, проведення комплексної модернізації та реконструкції нафтопереробної галузі, підвищення ефективності нафтотранспортної системи, створення стратегічних запасів нафти та нафтопродуктів, покращення наукового забезпечення та інформаційного клімату галузі.

Розробка та реалізація запропонованої Концепції потребує системної координації та планування заходів на загальнодержавному рівні. З метою формування збалансованої державної енергетичної політики, ефек-

тивного проведення комплексу узгоджених заходів щодо стабільного розвитку нафтової галузі, визначених у розробленій Концепції, захисту національних інтересів у енергетичній сфері подальшого розгляду вимагають напрямки удосконалення системи економічної безпеки нафтогазового комплексу України.

Джерела та література

1. Аналітична записка щодо загроз економічної безпеці України // http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=79620.
2. Енергетична стратегія України до 2030 року затверджена від 6 листопада 2006 р. // www.mpe.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/doccatalog/list?curr.
3. Проблеми і передумови відродження паливно-енергетичного комплексу України // Всеукраїнська експертна мережа http://experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=1874.
4. Саприкін В. Енергетична політика України на сучасному етапі (доповідь на конференції в Берліні) // www.nceps.org/ua.
5. Стасенко А. Стабільна робота нафтогазового комплексу як запорука економічної та енергетичної безпеки держави // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2006. – № 90. – С. 41-43.
6. www.ukrstat.org.ua.
7. www.naftogaz.com – Офіційний сайт НАК „Нафтогаз України”.
8. www.mpe.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/publish/category?cat_id=35081.

Покатаева О.В.

НАЛОГОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ТОРГОВЫХ ОТНОШЕНИЙ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах фінансової кризи особливої актуальності набувають податкові важелі державного регулювання економічних відносин, які мають орієнтуватися на стимулювання підприємницької діяльності, забезпечення раціональних структурних зрушень з метою збільшення податкових надходжень до бюджету у майбутні періоди. Антикризисні заходи у сфері оподаткування пов'язані зі спрощенням реєстрації підприємницької діяльності, удосконаленням адміністрування податків, боротьбою з «податковими ямами» та налагодженням партнерських стосунків з громадським сектором та бізнесом для виконання актуальних завдань [1].

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Вченими досліджуються різні аспекти податкового регулювання торговельних відносин. Фіскальні методи впливу на ринковий обмін використовувалися з давніх часів. У роботах історика А.М. Домановського прослідковано зв'язок податкових реформ імператорів Анастасія I (491-518 рр.) та Константина V (741-775 рр.) з державним регулюванням торгівлі продовольчими товарами з метою забезпечення міського населення продуктами харчування [2]. Наявність бухгалтерського і податкового обліку обумовлює проведення досліджень з удосконалення методики накопичення інформації щодо валових доходів і витрат для цілей оподаткування від операцій з товарними запасами [3]. Питання податкового регулювання торговельної діяльності підприємств системно досліджені у дисертації В.О. Орлової. Це стосується підходів до виявлення і руйнування схем ухилення від оподаткування та мінімізації платежів до бюджету суб'єктами підприємницької діяльності [4], до використання системи спрощеного оподаткування через упорядкування механізму встановлення ставок та їх розміру щодо фіксованого податку.

Разом з тим дія податкових важелів виявляється не лише на рівні окремих підприємств, але і на макро-рівні. С.Ф. Фроловим розроблено економетричну модель прогнозування ВВП, оригінальність якої полягає в застосуванні факторів податково-бюджетної політики, що впливають на інституційну перебудову економіки і забезпечують відповідні зміни в структурі та динаміці ВВП [5].

Формулювання цілей статті (постановка завдання) – дослідження рівня і тенденцій змін у податковому навантаженні торговельної галузі, розробка пропозицій щодо реформування оподаткування торговельних підприємств на основі узагальнення зарубіжного досвіду і критичної оцінки вітчизняного.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Система національних рахунків - це система взаємозв'язаних статистичних показників, яка побудована у вигляді певного набору рахунків і таблиць з метою відтворення повної картини економічної діяльності держави.

Для аналізу податкового навантаження галузей національної економіки використано офіційні статистичні матеріали [6]. У табл. 1 наведено структуру валового внутрішнього продукту за видами економічної діяльності.